

1. Jaký byl vztah Jana Masaryka k ženám a jaký byl jeho rodinný život?

Jan Masaryk měl u žen poměrně velké úspěchy, protože měl charisma a uměl být zábavný společník, ale jeho partnerské vztahy nebyly vždy šťastné. V roce 1925 se oženil s Frances Craneovou Leatherbeeovou, která měla za sebou již jedno manželství. Jejich svazek po šesti letech bohužel skončil pro dlouhodobé neshody rozvodem.

V posledních letech svého života měl Jan Masaryk blízký vztah s americkou spisovatelkou Marciou Davenportovou (1903–1996), která se kvůli němu rozvedla. Po válce často pobývala v Praze, bydlela nedaleko Černínského paláce v Loretánské ulici. Část jejích pamětí, které napsala v šedesátých letech, později vyšla česky pod názvem *Jan Masaryk. Poslední portrét*. Uvedla v nich, že s Janem Masarykem plánovali svatbu a společný život v USA. Masaryk se podle jejích slov obával po únorovém převratu o bezpečnost a přiměl ji, aby 7. března 1948 odletěla do Londýna s tím, že on za ní brzy přijede. O tři dny později byl však nalezen mrtev pod okny ministerského bytu. Marcia Davenportová později opět navštívila Prahu, kterou velmi milovala. Ve své závěti odkázala České republice Masarykovu posmrtnou masku.

2. Byl Masaryk přítomen při podpisu spojenecké smlouvy se SSSR v prosinci 1943? Jak tam coby člověk „ze Západu“ vystupoval?

Spojenecká smlouva se Sovětským svazem byla podepsána 12. prosince 1943. Ačkoliv byl Jan Masaryk ministrem zahraničí v exilové československé vládě, u této významné události přítomen nebyl. Hlavním důvodem jeho nepřítomnosti byla skutečnost, že se tehdy připravoval na důležitou diplomatickou cestu do USA, kterou absolvoval na přelomu let 1943 a 1944. Jan Masaryk sbližování s Moskvou podporoval jako nutnost danou vývojem války, ovšem v některých soukromých rozhovorech údajně dával najevo své obavy z poválečných poměrů a z dominující role komunistů. Podporoval v tomto směru loajálně prezidenta Edvarda Beneše, který promoskevskou orientaci prosazoval navzdory řadě kritiků. Podobný postoj zastával Masaryk i v poválečném období, kdy ve veřejných projevech hovořil jako ministr zahraničí o Sovětském svazu bez jakékoliv kritiky.

3. Co konkrétního by Československu přinesl Marshallův plán? Nešlo jen o politické gesto?

Marshallův plán nebyl jen politickým gestem, ale skutečnou pomocí USA určenou evropským státům, jejichž hospodářství utrpěla během druhé světové války. Pojmenován byl po státním tajemníkovi USA George C. Marshallovi, který tento projekt představil 5. června 1947 ve svém projevu na Harvardské univerzitě. V následujících několika letech poskytly USA okolo 14 miliard dolarů, které zásadním způsobem nastartovaly hospodářský růst západoevropských států.

Proti tomuto plánu se postavila Moskva, jež se obávala dominance USA na evropském kontinentu. Pod jejím vlivem se k tomuto plánu odmítla připojit i řada států, které byly v tomto období postupně sovětizovány. Jedním z nich bylo také Československo, jehož vláda původně ohlásila, že by měla o americkou pomoc zájem. V červenci 1947 se uskutečnilo jednání československé delegace a sovětského vedení v Moskvě, po kterém československá vláda odmítla účast na pařížské konferenci o americké pomoci. Masaryk po návratu z Moskvy měl vyjádřit své zklamání z tohoto postoje, ale veřejně se proti rozhodnutí vlády nepostavil. Moskva jako náhražku za americkou pomoc poslala dodávky obilí, kterého byl tehdy v důsledku katastrofálního sucha v Československu velký nedostatek.

4. Jak vnímala Jana Masaryka po válce KSČ?

Jan Masaryk byl ve společnosti oblíbený, nejen kvůli svému otci, ale také kvůli svým projevům během války a lidovému projevu. V poválečných vládách nevystupoval otevřeně proti komunistům. Někteří z představitelů KSČ k němu ovšem měli nedůvěru, například Václav Kopecký o něm krátce před únorem 1948 při návštěvě Moskvy doslova prohlásil, že je to „západník“ s fašistickým zabarvením, a otevřeně mu při rozhovoru řekl, že mu nedůvěřuje. Naopak dobré vztahy měl Jan Masaryk s Klementem Gottwaldem, který mu údajně nabízel křeslo prezidenta republiky poté, až skončí ve funkci Edvard Beneš. V únoru 1948 Masaryk k překvapení řady svých přátel podpořil komunisty.

5. Co dělal Masaryk během února 48? Jak to bylo s jeho demisí?

Jan Masaryk se v únoru 1948 nepřipojil k ministrům, kteří tehdy podali demisi. Jeho rozhodnutí předcházela osobní rozhovor se sovětským náměstkem ministra zahraničních věcí Valerianem Alexandrovičem Zorinem, který přiletěl z Moskvy, aby osobně dohlédl na komunistický převrat. Na Masaryka měl podle svědectví jeho tajemníka naléhat, aby se nepřidával k demokratickým ministrům a zůstal ve vládě. Masaryk měl údajně již demisi napsanou, ale nakonec se prohlásil za nemocného a nepodal ji. Je možné, že k jeho rozhodnutí přispěly postoje prezidenta Edvarda Beneše, který vyšel vstříc Klementu Gottwaldovi a souhlasil s rekonstrukcí vlády podle návrhu komunistů. Edvard Beneš tak až do své smrti zůstal ministrem zahraničí.

6. Jaké jsou možné příčiny Masarykovy smrti?

Smrt Jana Masaryka nebyla doposud jasně vysvětlena. Dne 10. března 1948 byl nalezen mrtev na nádvoří Černínského paláce pod okny ministerského bytu. Poslední vyšetřování podnikl Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie České republiky. Uzavřeno bylo v roce 2003 jako vražda s tím, že pachatel je neznámý. Stalo se tak na základě posudku znalce z oboru biomechaniky, jehož šetření však bylo následně zpochybněno. Existují celkem tři nejčastěji citované teorie, jak k této tragické události došlo. Podle první to byla vražda. Masaryk měl být z okna vyhozen. Nejčastěji bývá zmiňováno sovětské komando či skupina vedená bývalým partyzánem Augustinem Šramem. Podle druhé se mělo jednat o sebevraždu, kdy Masaryk sám vyskočil z okna (tento výklad zastával například jeho tajemník Antonín Sum). Podle poslední verze mohlo jít o nehodu, když se Jan Masaryk údajně pokoušel po římse okna utéci ze svého bytu před neznámými útočníky.

Odpovědi vypracoval:

Petr Blažek, historik

Doporučené odkazy:

Archiv bezpečnostních složek

www.abscr.cz

Moderní dějiny (Vzdělávací portál pro učitele, studenty a žáky)

www.modernidejiny.cz

Paměť národa

www.pametnaroda.cz

Příběhy bezpráví (projekt vzdělávacího programu Jeden svět na školách společnosti Člověk v tísni)

www.pribehybezpravi.cz

Ústav T. G. Masaryka

www.utgm.cz

Totalita.cz – vznik a vývoj totalitního režimu v Československu

www.totalita.cz

Ústav pro studium totalitních režimů

www.ustrcr.cz

Ústav paměti národa

www.upn.gov.sk

Doporučená literatura:

DAVENPORT, Marcia: *Jan Masaryk. Poslední portrét. Panorama, Praha 1991.*

FISCHL, Viktor: *Hovory s Janem Masarykem. Garamond, Praha 2017.*

JANDEČKOVÁ, Václava: *Kauza Jan Masaryk (nový pohled). Doznání k vraždě a tajný přešetřovací proces StB z let 1950–1951. Nakladatelství Český les, Domažlice 2015.*

JIČÍN, Rudolf – KAPLAN, Karel – KRÁTKÝ, Karel – ŠILAR, Jaroslav: *Československo a Marshallův plán. Sborník dokumentů. Sešity ÚSD ČSAV č. 1, Praha 1992.*

KOSATÍK, Pavel – KOLÁŘ, Michal: *Jan Masaryk. Pravdivý příběh. Mladá fronta, Praha 1998.*

KREMLIČKOVÁ, Ladislava (ed.): *Jan Masaryk – úvahy o jeho smrti. ÚDV, Praha 2005.*

SUM, Antonín: *Otec a syn – Tomáš Garrigue a Jan Masarykové ve vzpomínkách přátel a pamětníků. Pragma, Praha 2000.*

THIELE, Vladimír (ed.): *Úsměvy Jana Masaryka. Melantrich, Praha 1969.*

VEBER, Václav: *Jak to bylo s demisemi v únoru 1948, In: Paměť a dějiny, roč. 3, č. 1 (2009), s. 5–10.*